

Lech Krzyżanowski

Estetyczne problemy konserwacji malowideł ściennych

Ochrona Zabytków 43/1 (168), 53

1990

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ESTETYCZNE PROBLEMY KONSERWACJI MALOWIDEŁ ŚCIENNYCH

W dniach 26–28 kwietnia 1989 r. odbyło się w Lidzbarku Warmińskim ogólnopolskie seminarium konserwatorskie. Organizatorem były PP Pracownie Konserwacji Zabytków — Oddział w Olsztynie, a udział wzięli przedstawiciele wydziałów konserwacji Akademii Sztuk Pięknych z Krakowa i Warszawy, Instytutu Zabytkoznawstwa i Konserwatorstwa Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (Katedry Historii Sztuki), wojewódzki konserwator zabytków w Olsztynie, dyrektorzy muzeów, Kurii Diecezjalnej Warmińskiej, władz terenowych oraz przedstawiciele pracowni PKZ z całego kraju.

Spotkanie zorganizowano w 35 rocznicę rozpoczęcia badań, odkryć i konserwacji malowideł ściennych na zamku w Lidzbarku. Uczestnicy seminarium zapoznali się także z pracami konserwatorskimi malowideł ściennych prowadzonymi w zespole sakralnym Świętej Lipki oraz na zamku w Nidzicy.

Tematyka referatów i dyskusji koncentrowała się wokół problemów lidzbarskich.

Referaty przedstawili mgr Joanna Tytus-Wańkowska (PKZ — Oddział w Olsztynie) — *35 lat konserwacji malowideł ściennych w zamku lidzbarskim*, mgr Piotr Muzalewski (PKZ — Oddział w Gdańsku) — *Prace konserwatorskie prowadzone przez PKZ — Oddział w Gdańsku w zamku lidzbarskim w latach 1964–1965, 1970–1973*, mgr Maria Erdmann-Przelomiec (PKZ — Oddział w Olsztynie) — *Konserwacja malowideł ściennych tzw. Kredensu Zamkowego*, mgr Barbara Barańska (PKZ — Oddział w Olsztynie) — *Konserwacja wystroju malarskiego Kapitulacza*. Referenci szczegółowo przedstawili wszystkie prace. Odbył się także pokaz dokumentacji konserwatorskich.

Dyskusja towarzyszyła dwukrotnemu przeglądowi prac i miała charakter roboczy. Szczególne znaczenie miały wypowiedzi dr. Mariana Korneckiego (PKZ — Oddział w Krakowie), doc. dr. Stanisława Stawickiego (ASP — Warszawa), prof. dr. hab. Władysława Zaleskiego (ASP — Kraków), doc. dr. hab. Tadeusza Chrzanowskiego (KUL), mgr. Lucjana Czubiela (WKZ — Olsztyn), doc. dr. Marii Roznerskiej (UMK — Toruń). Podsumowania dyskusji dokonał piszący relację ze spotkania.

W dziejach polskiej konserwacji zabytków prace konserwatorskie przeprowadzone w zamku w Lidzbarku Warmińskim są szczególnie ważne. Szeroko zakrojone badania architektoniczne, historyczne, technologiczne i poszukiwania

warstw malarskich wyznaczały na równi z czynnikami pozamerytorycznymi proces projektowania etapów prac konserwatorsko-budowlanych oraz warunkowały konserwację malowideł ściennych i aranżację wnętrza. Zarówno uwarunkowania tych działań, jak i próba oceny tak skomplikowanych przedsięwzięć, wreszcie — ocena uzyskanych rezultatów, nie doczekały się jeszcze publikacji omawiających skalę tych dokonań. Nawet próby popularyzacji problemów lidzbarskich kończą się na roku 1944 i na kilku banalnych, choć osobistych sądach o następnym czterdziestolecu (por. Andrzej Rzepoluch, *Zamek w Lidzbarku Warmińskim*. „Spotkania z Zabytkami” 1988, nr 6).

Dla konserwatorów malarstwa zamek lidzbarski stanowi szczególny przykład prac prowadzonych przez cztery pokolenia. Jest wyjątkową prezentacją nakładających się koncepcji estetycznych, założeń technologicznych, okazją do przemyśleń i wymiany poglądów na temat granic interwencji konserwatorskiej.

Rozwiązania estetyczne w konserwacji malowideł ściennych nie często są przedmiotem publicznych dyskusji zawodowych. Ongiś — co podkreślano w trakcie obrad — zajmował się ich organizacją Ośrodek Dokumentacji Zabytków w Warszawie wspólnie z Sekcją Konserwatorską ZPAP. Powtarzane co kilka lat dyskusje organizowane przez oddziały PP PKZ mają raczej charakter wewnętrzny, mimo udziału konserwatorów spoza przedsiębiorstwa. Uczestnicy spotkania lidzbarskiego wyrazili przekonanie o potrzebie powrotu do dobrych doświadczeń lat minionych. Zagadnienia estetyki konserwatorskiej wiążą się ściśle z problematyką etyki zawodu, zaś w tej dziedzinie sytuacja wydaje się być co najmniej niepokojąca. I nie czynią w tej mierze wiosny samotne publiczne wystąpienia doc. dr. Hanny Jędrzejewskiej na spotkaniach sekcji konserwatorskiej Warszawskiego Oddziału Stowarzyszenia Historyków Sztuki.

Wśród dyskusyjnych tematów kilka szczególnie zainteresowało uczestników. Zagadnienie kompleksowego ujmowania estetyki wnętrza analizowano tak na przykładzie kapitulacza, jak i pomieszczenia zamkowego kredensu czy kruzganku. Prof. W. Zaleski — przy aplauzie uczestników — podkreślał, że należy unikać rozwiązań prowizorycznych oddalając ostateczne rozwiązanie do kolejnego etapu prac (zwłaszcza gdy przerwana trwa dłuższy okres). Nie ulega bowiem wątpliwości, że tak dzieło artystyczne, jak i wynik prac konserwatorskich sprawdza się w odbiorze społecz-

nym, a wszelkie nie zakończone czy niejasne w koncepcji rozwiązania działają niekorzystnie na odbiór kreacji autorskiej, jaką jest dzieło sztuki dawnej po zakończeniu pracy konserwatora. W tej mierze całościowe rozwiązanie koncepcji estetycznej kruzganków staje się zadaniem pilnym.

Niebagatelnym problemem, podejmowanym przez dyskutantów, było zastosowanie techniki *tratteggia*, które powinno służyć akcentowaniu nowych elementów. Także artystyczne walory *tratteggia* (charakter kreski czy punktów, ich intensywności, jakości artystycznej) były przedmiotem ożywionej wymiany poglądów. Nie bez racji przypomniano zasadę, że granicę interwencji konserwatorskiej wyznacza obiekt. Dyskutowano także jak dalece wiodącym może być udział konsultantów uznając zgodnie, że po wyczerpującej wymianie poglądów ostateczny głos ma konserwator i on odpowiada za swoje dzieło. Podkreślano przy okazji, iż mimo coraz staranniejszej dokumentowanych prac badawczych czy analitycznych niedosyt budzą zapisy poglądów przedstawianych w trakcie dyskusji o programach konserwatorskich, zwłaszcza w zakresie kierunków rozwiązań estetycznych. Jest to apel do dokumentalistów gromadzących *dossier* realizowanych konserwacji. Niepokojący wydał się stan zachowania dokumentacji oraz ich kompletności, zwłaszcza z wcześniejszych okresów.

Materiały z seminarium zostaną opublikowane na łamach „Olsztyńskiego Biuletynu Konserwatorskiego” (wyd. Wojewódzki Konserwator Zabytków, Biuro Dokumentacji Zabytków i Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków — Oddział w Olsztynie), „Ochrony Zabytków”¹ oraz w wydawnictwach PKZ.

Istotnym uzupełnieniem spotkania było zwiedzenie zbiorów muzeum na Zamku w Lidzbarku. Poza bogatą ekspozycją sztuki średniowiecznej i nowożytnej duże zainteresowanie wzbudziła stała, a trafnie dobrana ekspozycja polskiego malarstwa wieku XX, autorska galeria Heleny i Juliusza Krajewskich, zespół ikon z klasztoru staroobrzędowców w Wojnowie.

Zakończenie seminarium nastąpiło w Muzeum Budownictwa Ludowego w Olsztynie.

Lech Krzyżanowski

¹ Zob. artykuł J. Tytus-Wańkowskiej na s. 23.